

سازمان بنادر و دریانوردی به عنوان تنها مرجع حاکمیتی کشور در امور بندری، دریایی و کشتی‌رانی بازرگانی به منظور ایفای نقش مرجعیت دانشی خود و در راستای تحقق راهبردهای کلان نقشه جامع علمی کشور مبنی بر "حمایت از توسعه شبکه‌های تحقیقاتی و تسهیل انتقال و انتشار دانش و سامان‌دهی علمی" از طریق "استانداردسازی و اصلاح فرایندهای تولید، ثبت، داوری و سنجش و ایجاد بانک‌های اطلاعاتی یکپارچه برای نشریات، اختراعات و اکتشافات پژوهشگران"، اقدام به ارایه این اثر در سایت SID می‌نماید.

تأثیر ساختار سازمانی بر میزان صادرات و واردات از دیدگاه مشتریان اداره کل بنادر و دریانوردی استان گیلان

صابر کاظم‌زاده^{۱*}، منوچهر فدوی اردستانی^۲

تاریخ پذیرش: ۹۶/۴/۲۰

*نویسنده مسئول

تاریخ دریافت: ۹۶/۴/۲۱

© نشریه صنعت حمل و نقل دریایی ۱۳۹۶، تمامی حقوق این اثر متعلق به نشریه صنعت حمل و نقل دریایی است.

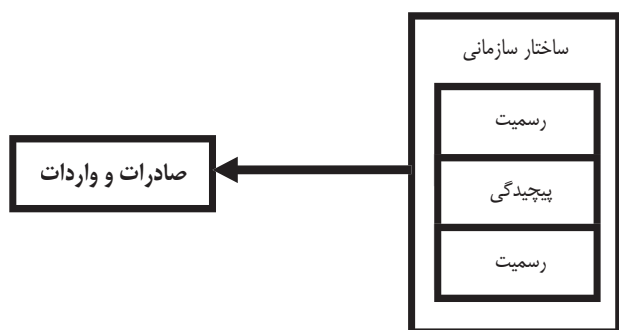
چکیده

امروزه سازمان‌های تجاری به یکی از متنوع‌ترین و پیچیده‌ترین نظام‌ها تبدیل شده‌اند. شناخت علمی این پدیده به تجزیه و تحلیل ابعاد متفاوت ساختاری آن نیاز دارد. افزایش روزافزون تجارت جهانی منجر به تغییر نسل بنادر و تحول بنیادین در چرخه لجستیک، حمل و نقل، واردات و صادرات کالا و همچنین انقلاب در صنایع دریایی از جمله ساخت بنادر جدید شده است. هدف این تحقیق، بررسی تأثیر ساختار سازمانی بر میزان صادرات و واردات در اداره کل بنادر و دریانوردی استان گیلان (شهرستان بندرانزلی) می‌باشد. روش تحقیق از نوع توصیفی و همبستگی است. روش گردآوری داده‌ها میدانی و ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه است. جامعه آماری تحقیق حاضر، مشتریان (شامل صادرکنندگان و واردکنندگان) اداره کل بنادر و دریانوردی استان گیلان (شهرستان بندرانزلی) می‌باشد. با در نظر گرفتن تعداد جامعه آماری و با استفاده از جدول مورگان، حجم نمونه ۳۸۴ نفر تعیین شد که تعداد ۴۲۵ پرسشنامه با استفاده از روش نمونه‌برداری غیراحتمالی در اختیار مشتریان قرار گرفت. در نهایت تعداد ۳۹۴ پرسشنامه از مشتریان جمع‌آوری و اطلاعات گردآوری‌شده تجزیه تحلیل شد. نتایج تحقیق نشان داد هرچه ساختار سازمانی به سمت ارگانیک‌تری تمایل داشته باشد میزان صادرات و واردات افزایش می‌یابد.

واژه‌های کلیدی: ساختار سازمانی، رسمیت، پیچیدگی، تمرکز، صادرات و واردات، اداره کل بنادر و دریانوردی استان گیلان.

۱- مقدمه

سازمانی می‌داند چرا که در چارت سازمانی مجموعه کاملی از فعالیت‌های اساسی و فرایند فعالیت‌های یک سازمان به صورت ظاهری قابل رؤیت است. سه مولفه اصلی برای ساختار سازمانی مطرح شد و در پرسشنامه ارزیابی از پاسخگویان سؤال شد. این مولفه‌ها عبارتند از: (۱) پیچیدگی، که درجه‌ای از تخصصی کردن افراد بر حسب تخصص شغلی آنها در داخل سازمان را نشان می‌دهد (Fry, 2004)، (۲) رسمیت، که بیانگر میزان استاندارد شدن مشاغل درون سازمان می‌باشد (Fredricksons, 2006) و (۳) تمرکز، که درجه انعطاف‌پذیری در تصمیم‌گیری و ارزیابی فعالیت‌ها به صورت متمرکز را نشان می‌دهد (Fredricksons, 2006). مدل مفهومی تحقیق در شکل (۱) نشان داده شده است.

شکل (۱): مدل مفهومی تحقیق

۲- روش تحقیق

تحقیق حاضر، از نظر روش، از نوع تحقیقات توصیفی و همبستگی است که در آن، همبستگی بین متغیرهای وابسته و متغیر مستقل بررسی و نشان داده می‌شود، از نظر نوع نظارت و درجه کنترل، در زمره تحقیقات میدانی قرار دارد و از لحاظ هدف، جزء تحقیقات کاربردی محسوب می‌شود. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، پرسشنامه می‌باشد. جهت اندازه‌گیری متغیر ساختار سازمانی از پرسشنامه استاندارد ساختار سازمانی رابینز استفاده شد که دارای ۱۷ پرسش شامل ۶ پرسش برای مولفه پیچیدگی، ۴ پرسش برای مولفه رسمیت و ۷ پرسش برای مولفه تمرکز می‌باشد. در تنظیم آن از روش ۵ نقطه‌ای لیکرت استفاده شد. برای سنجش صادرات و واردات از پرسشنامه ۱۳ فقره‌ای محقق‌ساخته و از روش پنج درجه‌ای لیکرت (از ۱= کاملاً موافقم تا ۵= کاملاً مخالفم) استفاده شد. با رعایت شاخص استاندارد بودن پرسشنامه، سوالات متناسب با مبانی نظری و با توجه به جزئیات هر کدام از متغیرها تعریف شد و با متخصصان امر و اساتید مدیریت، در رابطه با سوالات تبادل نظر و بررسی لازم صورت پذیرفت و دست آخر، پرسشنامه نهایی بعد از تدوین، در اختیار پاسخگویان قرار گرفت.

در شرایط کنونی اقتصاد ایران، توسعه صادرات و واردات از مهم‌ترین مسائل اقتصادی و سیاسی محسوب می‌شود. شناخت عوامل موثر بر توسعه صادرات و واردات، از مسائل مهم و ضروری می‌باشد. زیرا توسعه صادرات و واردات نه تنها از منظر ارزآوری، بلکه از نظر ایجاد اشتغال نیز از اولویت ویژه‌ای برخوردار است (محنت‌فر و خاک‌پور، ۱۳۸۴). موانع تجاری و سیاست‌های ضدصادراتی، رشد صادرات را به پایین‌تر از وضعیت بالقوه آن کاهش خواهد داد. نظارت و کنترل واردات گرچه به‌منظور حمایت از ترازپیداختها انجام می‌شود اما می‌تواند باعث کاهش کارایی شود. هرچند آزادسازی تجاری به لحاظ نظری باعث افزایش رشد واردات و صادرات می‌شود اما تاثیر آن بر تراز تجاری و ترازپیداختها مبهم می‌باشد و بیشتر به اثرات نسبی رشد صادرات و واردات و همچنین به تغییرات قیمت‌های نسبی بستگی دارد (ابریشمی و همکاران، ۱۳۹۱). بر اساس اهداف برنامه اول و دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، ایران در مسیر و ردیف صادرکنندگان بزرگ بسیاری از فرآورده‌های مهم صنعتی و راهبردی قرار گرفته است، با این حال، شرط اساسی تحقق آن، اعمال سیاست‌های حمایتی صادراتی و وارداتی کشور و ایجاد تغییرات اساسی در ساختارهای سازمانی به‌منظور بهبود صادرات و واردات می‌باشد (تهرانچیان، ۱۳۸۹).

۱-۲- چارچوب نظری

صادرات کالا عبارت از خروج کالا از قلمرو گمرکی جمهوری اسلامی، و واردات کالا عبارت از ورود کالا به قلمرو گمرکی جمهوری اسلامی می‌باشد (جوربنیان، ۱۳۹۰). در واقع منظور از کالاهای وارداتی، کالاهایی است که برای مصرف یا فروش، سفارش و به کشور وارد و با انجام تشریفات گمرکی ترخیص می‌شوند (افخمی‌راد، ۱۳۹۰).

با بررسی‌های به عمل آمده ساختار سازمانی یکی از مهم‌ترین عواملی است که می‌تواند صادرات و واردات را تحت تأثیر قرار دهد. ساختار سازمانی، تجلی تفکر سیستمی است (Ahmed, 1999). ساختار یک سازمان را می‌توان مجموعه راه‌هایی دانست که طی آن فعالیت‌های سازمان به وظیفه‌های شناخته‌شده تقسیم و میان این وظیفه‌ها هماهنگی تأمین می‌شود (Farhang et al., 2011). در واقع ساختار سازمانی حاصل فرایند سازماندهی می‌باشد و عبارت است از سیستم روابطی که به‌طور غیررسمی شکل گرفته و به‌طور رسمی تصویب شده باشد و حاکم بر فعالیت افرادی است که برای کسب اهداف مشترک به هم وابسته‌اند (رضاییان، ۱۳۸۳). ریچارد دفت ساختار سازمانی را منعکس در چارت

متوسط مورد انتظار طیف کمتر است و از آنجا که میانگین به دست آمده با حد مطلوب و ایده آل فاصله زیادی دارد باید این متغیرها در جامعه مورد تحقیق ارتقاء داده شوند. جهت آزمون فرضیات تحقیق از روش تحلیل رگرسیون استفاده شد.

با توجه به جدول (۱) روشن می شود $p \leq 0.05$ است یعنی مقدار سطح معناداری به دست آمده کمتر از ۰/۰۵ می باشد، بنابراین، ساختار سازمانی بر صادرات و واردات تأثیر معنادار دارد. در نتیجه، فرضیه اصلی یعنی فرضیه H_{11} تایید می شود. شدت تأثیر ساختار سازمانی بر صادرات و واردات ۳۲/۷٪ است که با توجه به علامت ضریب بتا جهت این تأثیر معکوس می باشد. همچنین ضریب تعیین بین دو متغیر نیز برابر با ۰/۱۰۷ به دست آمد که نشان می دهد متغیر ساختار سازمانی به میزان ۱۰/۷٪ می تواند متغیر صادرات و واردات را پیش بینی کند.

با توجه به جدول (۲) مشاهده می شود $p \leq 0.05$ است یعنی مقدار سطح معناداری به دست آمده کمتر از ۰/۰۵ می باشد. بنابراین، پیچیدگی بر صادرات و واردات تأثیر معنادار دارد. در نتیجه، فرضیه فرعی اول یعنی H_{1a} تایید می شود. شدت تأثیر پیچیدگی بر صادرات و واردات ۱۰/۷٪ است که با توجه به علامت ضریب بتا جهت این تأثیر معکوس می باشد. همچنین ضریب تعیین بین دو متغیر نیز برابر با ۰/۰۱۱ به دست آمد که نشان می دهد متغیر پیچیدگی به میزان ۱/۱٪ می تواند متغیر صادرات و واردات را پیش بینی کند.

با توجه به جدول (۳) مشاهده می شود $p \leq 0.05$ است یعنی مقدار سطح معناداری به دست آمده کمتر از ۰/۰۵ می باشد. بنابراین، رسمیت بر صادرات و واردات تأثیر معنادار دارد. در نتیجه، فرضیه فرعی دوم یعنی H_{1b} تایید می شود. شدت تأثیر رسمیت بر صادرات و واردات ۱۷/۶٪ است که با توجه به علامت ضریب بتا جهت این تأثیر معکوس می باشد. همچنین ضریب تعیین بین دو متغیر نیز برابر با ۰/۰۳۱ می باشد که نشان می دهد متغیر رسمیت به میزان ۳/۱٪ می تواند متغیر صادرات و واردات را پیش بینی کند.

روایی پرسش ها از نظر محتوا تأیید شد. جهت محاسبه ضریب پایایی از ضریب آلفای کرانباخ استفاده شد. با توجه به اینکه تمام ضرایب، بالای ۰/۷ بود، پایایی پرسشنامه تأیید شد. جامعه آماری تحقیق حاضر، مشتریان (صادرکنندگان و واردکنندگان) اداره کل بنادر و دریانوردی استان گیلان (شهرستان بندر انزلی) می باشند. با در نظر گرفتن تعداد جامعه آماری و با استفاده از جدول مورگان، حجم نمونه ۳۸۴ نفر تعیین شد که تعداد ۴۲۵ پرسشنامه با استفاده از روش نمونه برداری غیراحتمالی در اختیار پاسخگویان قرار گرفت. در نهایت تعداد ۳۹۴ پرسشنامه از مشتریان جمع آوری شد و اطلاعات گردآوری شده، تجزیه تحلیل شد.

۳- تجزیه و تحلیل داده ها

۳-۱- فرضیات تحقیق

با توجه به متغیرهای تعیین شده، فرضیه های تحقیق به این شرح تعریف و ارائه شد:

H_{11} : ساختار سازمانی بر صادرات و واردات اداره کل بنادر و دریانوردی استان گیلان تأثیر دارد.

H_{1a} : پیچیدگی بر صادرات و واردات اداره کل بنادر و دریانوردی استان گیلان تأثیر دارد.

H_{1b} : رسمیت بر صادرات و واردات اداره کل بنادر و دریانوردی استان گیلان تأثیر دارد.

H_{1c} : تمرکز بر صادرات و واردات اداره کل بنادر و دریانوردی استان گیلان تأثیر دارد.

۳-۲- بحث و بررسی

پس از تجزیه و تحلیل داده ها مشخص شد امتیاز متغیر ساختار سازمانی از حد متوسط مورد انتظار طیف بیشتر است. بنابراین، ساختار سازمانی در جامعه مورد تحقیق از نوع مکانیکی می باشد که باید به سمت ساختار سازمانی از نوع ارگانیکی سوق داده شود. میانگین صادرات و واردات در اداره کل بنادر و دریانوردی استان گیلان (شهرستان بندر انزلی) از حد

جدول (۱): آزمون رگرسیون رابطه ساختار سازمانی با صادرات و واردات

مقدار R (شدت رابطه)	مربع R (ضریب تعیین)	بتا	سطح معناداری
۰/۳۲۷	۰/۱۰۷	-۰/۳۲۷	۰/۰۰۰
مقدار ثابت			۰/۰۰۰
ساختار سازمانی			۰/۰۰۰

جدول (۲): آزمون رگرسیون رابطه پیچیدگی با صادرات و واردات

مقدار R (شدت رابطه)	مربع R (ضریب تعیین)	بتا	سطح معناداری
۰/۱۰۷	۰/۰۱۱	-۰/۱۰۷	۰/۰۳۴
مقدار ثابت			۰/۰۰۰
پیچیدگی			۰/۰۳۴

جدول (۳): آزمون رگرسیون رابطه رسمیت با صادرات و واردات				
مقدار R (شدت رابطه)	مربع R (ضریب تعیین)	بتا	سطح معناداری	
۰/۱۷۶	۰/۰۳۱	-۰/۱۷۶	۰/۰۰۰	مقدار ثابت
			۰/۰۰۰	رسمیت

جدول (۴): آزمون رگرسیون رابطه تمرکز با صادرات و واردات				
مقدار R (شدت رابطه)	مربع R (ضریب تعیین)	بتا	سطح معناداری	
۰/۳۸۸	۰/۱۵۱	-۰/۳۸۸	۰/۰۰۰	مقدار ثابت
			۰/۰۰۰	تمرکز

(۴) در این تحقیق از یک طرح مقطعی استفاده شده است، پیشنهاد می‌شود در تحقیقات آتی از یک طرح طولی نیز استفاده شود، زیرا تحقیق طولی می‌تواند به‌طور کامل ماهیت پویایی و تعاملی بسیاری از متغیرها را مشخص، و روابط علی آنها را تبیین کند.

مراجع

۱. افخمی‌راد، ولی‌اله. (۱۳۹۰). نقش بانک‌های تخصصی در رونق فعالیت‌های تولیدی - تجاری (صادرات و واردات): بانک صنعت و معدن. نشریه بررسی‌های بازرگانی، شماره ۱۱۶، صص ۲۹-۳۵.
۲. ابریشمی، حمید و همکاران. (۱۳۹۱). تأثیر آزادسازی تجاری بر رشد صادرات و واردات. پژوهشنامه بازرگانی، شماره ۴۰، صص ۹۵-۱۲۶.
۳. تهرانچیان، امیرمنصور. (۱۳۸۹). تأثیر صادرات بر رشد در اقتصاد ایران. مجله اطلاعات سیاسی - اقتصادی، شماره ۱۶۳، صص ۱۷-۲۱.
۴. جوربنیان، محمدرضا. (۱۳۹۰). استانداردهای صادرات و واردات. www.tandis-ak.com
۵. رضائیان، علی. (۱۳۸۳). مبانی سازمان و مدیریت. تهران، سمت.
۶. محنت‌فر، یوسف و خاکپور، حسین. (۱۳۸۴). ارزیابی میزان صادرات غیرنفتی و اثر آن بر رشد اقتصادی در ایران: یک تحلیل تجربی (۱۳۸۳-۱۳۵۵). مجله اقتصادی، شماره ۵۲ و ۵۱، صص ۹۱-۱۱۲.
7. Ahmed, P.K., (1999). Culture and climate for Innovation. European Journal of innovation Management, Vol. 1, No. 1, pp. 30- 43.
8. Farhang, A. and et al., (2011). The Analysis of the Relationship between Organizational Structure and Information Technology (IT): And the Barriers to Its Establishment at the University of Isfahan from the Faculty Member's Viewpoints. Higher Education Studies, Vol. 1, No 1, pp. 551-557.
9. Fredrickson, J., (2006). The strategic decision process and organizational structure. Academy of management journal, Vol. 1, No. 2, pp. 42-58.
10. Fry, S. and Slocum, W. (2004). Technology structure and wok group effectiveness. Academy of management journal, Vol. 27, No. 2, pp. 64-78.

۴- نتیجه‌گیری

داده‌ها و یافته‌های به‌دست آمده از آزمون فرضیه‌ها نشان می‌دهد جهت تأثیر ساختار سازمانی بر صادرات و واردات معکوس و منفی می‌باشد. یعنی اگر ساختار مکانیکی‌تر یا میانگین بیشتر از ۳ باشد، صادرات و واردات کاهش می‌یابد و اگر ساختار ارگانیکی‌تر یا میانگین کمتر از ۳ باشد، صادرات و واردات افزایش می‌یابد، در نتیجه فرضیه اصلی تأیید می‌شود. از آنجا که جهت تأثیر پیچیدگی، رسمیت و تمرکز، معکوس و منفی می‌باشد می‌توان گفت هرچه میانگین ابعاد ساختار سازمانی بیشتر باشد، صادرات و واردات کاهش می‌یابد و بر عکس، هرچه میانگین ابعاد ساختار سازمانی کمتر باشد، صادرات و واردات افزایش می‌یابد. بنا بر داده‌های به‌دست آمده، فرضیه‌های فرعی پژوهش تأیید می‌شود.

به‌منظور انجام تحقیقات تکمیلی:

- (۱) پیشنهاد می‌شود با توجه به اینکه در این پژوهش فقط از پرسشنامه استفاده شده است، در پژوهش آتی برای جمع‌آوری اطلاعات واقعی‌تر و ارائه تحلیل کامل‌تر، از ابزار پرسشنامه باز نیز استفاده شود.
- (۲) در روش نمونه‌گیری این تحقیق، از روش غیراحتمالی استفاده شده است، پیشنهاد می‌شود از روش نمونه‌گیری احتمالی استفاده شود تا قدرت تعمیم‌پذیری آن بالا رود.
- (۳) در این تحقیق فقط بخش دولتی بررسی شده است، با توجه به واگذاری بیشتر فعالیت‌های سازمان به بخش خصوصی و تفاوت ساختار سازمانی سازمان‌های دولتی و بخش خصوصی توصیه می‌شود در پژوهش‌های آتی، موضوع پژوهش به صورت مقایسه‌ای نیز بررسی شود و